

МЕТОД ПРОЕКТІВ ЯК ОДИН З ЕЛЕМЕНТІВ ОПТИМІЗАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ В ШКОЛАХ НІМЕЧЧИНИ

пізнавальний інтерес, активізувало мислення учнів, формувало готовність до самостійної навчально-пошукової діяльності, у процесі якої розвивалися спостережливість, увага, самостійність та ініціативність.

Отже, підвищення рівня пізнавальної самостійності забезпечувалося завдяки створенню оптимальних педагогічних умов та використанню визначених методів вивчення предметів гуманітарного циклу. Кожна умова забезпечувала вплив на всі виділені компоненти пізнавальної самостійності. У навчальному процесі цей вплив відбувався як цілісна система, у якій всі елементи були взаємопов'язані.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Постійне спостереження та педагогічний аналіз результатів засвоєння учнями програмового матеріалу з історії та літератури з метою формування в них пізнавальної самостійності дозволяють зробити висновок про ефективність і доцільність впровадження розробленої моделі елементами

якої були: мета, завдання, зміст, система педагогічних умов та результат.

Актуальними, на нашу думку, залишаються питання, пов'язані із професійною підготовкою майбутніх учителів предметів гуманітарного циклу під час їх навчання у вищих навчальних закладах до формування пізнавальної самостійності учнів.

1. Лісовський А. Деякі проблеми шкільної літературної освіти / А. Лісовський // Українська мова і література в школі. – 2006. – № 4. – С. 4–6.

2. Подласый И.П. Педагогика: учеб. для студентов вузов, обучающихся по направлениям подготовки и специальностям в области “Образование и педагогика”: в 3 кн. / И.П. Подласый. – [2-е изд., испр. и доп.]. – М.: Гуманитар. изд. центр ВЛАДУС, 2007. – кн. 2: Теория и технология обучения. – С. 141: ил.

3. Савченко О.Я. Развитие познавательной самостоятельности молодых школьников / Александра Яковна Савченко / – К.: Радянська школа, 1982. – С. 6–18.

4. Щукина Г.И. Роль деятельности в учебном процессе / Галина Ивановна Щукина. – М., 1986. – 144 с.

Стаття надійшла до редакції 03.10.2011

УДК 37.035:504.03 (045)

Інна Лобачук, аспірантка

*кафедри теорії та методики викладання соціально-гуманітарних дисциплін
Інституту політології та права Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова,
м. Київ*

МЕТОД ПРОЕКТІВ ЯК ОДИН З ЕЛЕМЕНТІВ ОПТИМІЗАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ В ШКОЛАХ НІМЕЧЧИНИ

У даній статті розкрита суть проектного методу, як одного з елементів реалізації екологічної освіти в школах Німеччини.

Ключові слова: метод проектів, екологічна освіта.

Літ. 4.

Постановка проблеми. Застосування методу проектів – один із шляхів виховання активної особистості, що може взяти на себе ініціативу і діяти в межах правового поля. Учні залучаються до прийняття рішень, вони вчаться самостійно приймати рішення і виконувати роботу над проектом. Це дає їм впевненість у собі, тому що це можливість для кожного працювати на своєму особистому рівні. Застосування методу проектів – це засіб розвитку і критичного мислення і творчих здібностей дитини. Його переваги дають можливість формувати у дітей та підлітків вміння працювати в команді, а значить набувати навичок соціальної взаємодії. Він сприяє подоланню ізоляваності школи від громадського життя, виходу за межі шкільного навчання (поширення листівок, опитування громадян та ін.), сприяє

розв'язанню актуальних суспільних проблем. Це підвищує інтерес до процесу навчання, виховує індивідуальну відповідальність.

Саме метод проектів, за висновками німецьких педагогів, “...найбільш повно відповідає цілям еколого-педагогічних концепцій і визначає подальший розвиток екологічної освіти” [3, 101].

Під проектом розуміють розробку та реалізацію в процесі діяльнісного вивчення поставленого завдання, при цьому важливе місце відіграє орієнтація на інтереси учасників та суспільну значущість, самостійне планування, практичну реалізацію замисленого, особисту відповідальність за результат. Система навчання, при якій учні отримують знання та навички в ході роботи проектів, отримала назву метода проектів. В школах Німеччини використовується частіше термін проектно-орієнтованого навчання, що

МЕТОД ПРОЕКТІВ ЯК ОДИН З ЕЛЕМЕНТІВ ОПТИМІЗАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ В ШКОЛАХ НІМЕЧЧИНИ

означає введення в навчально-виховний процес елементів роботи по методу проектів.

Аналіз наукових досліджень. Сучасна концепція методу проектів базується на досвіді педагогіки американського прагматизму (Дж. Дьюї, У.Х. Кілпатрик), російської трудової школи (П.П. Блонский, А.С. Макаренко), німецької реформаторської школи (В. Отто, Г. Гаудік, Г. Літц, П. Петерсен, Г. Кершенштайнер, Ф. Карсен, О. Хаазе, А. Рейхвейн). Педагоги різних країн, які розробляли даний метод, прагнули подолати дистанцію між школою і життям, теорією і практикою.

Традиції характерні для проектного метода виходять з педагогічного досвіду Ж.Ж. Руссо (1712 – 1778 рр.), Г. Песталоцці (1746 – 1827 рр.) і Ф. Фребеля (1782 – 1852 рр.) та ін. Проте, в історії педагогіки не можливо чітко визначити становлення проектного методу. Поняття “проект” вперше появилось в середині XVIII ст., коли в Академіях Мистецтва Італії і Франції говорилось про проекти, маючи на увазі завдання, які отримали студенти архітектурного факультету в останні роки навчання, наприклад: “розробити план для побудови фасаду церкви і т.д.”. Ідея вчитись в рамках проекту пізніше розповсюдилась на технічні вищі навчальні заклади, що виникли на поч. XIX ст. в Європі і США. Щоб отримати диплом потрібно було зробити дипломний проект. На початку 20 століття викладач педагогічного коледжу університету Колламбія м. Нью Йорка Чарльз Річард висунув вимоги до викладачів: “Спонукаючи школярів до високого рівня самодіяльності, шляхом орієнтації на їх життєві інтереси”. Це все проводилось в рамках уроків по трудовому навчанню [2, 31 – 32].

Мета статті. Розкрити суть методу проектів як одного із елементів реалізації екологічної освіти.

Виклад основного матеріалу. Проектний метод з самого початку носив інтеграційний характер: педагоги різних країн, які розробляли проектний метод, прагнули за допомогою даного методу подолати дистанцію між школою та реальним життям, наукою та професією, теорією та практикою. Тому застосування проектного методу являлось предметом реформування педагогіки в різних країнах.

Методи і форми, котрі були розроблені педагогами Німеччини сьогодні отримали свій розвиток в практиці екологічної освіти, в межах проектно-орієнтованої роботи. В шкільній практиці користується великою популярністю: комплексні уроки (Отто Б. / Otto B (1859 – 1933 рр.); самостійне планування занять учнями “гнучке

знання” (Гаудік К. / Gaudig K. (1860 – 1923 рр.); виховні пансіонати в сільській місцевості (Літц Г. / Lietz H. (1868 – 1919 рр.); спільна робота школярів та вчителів, сумісна згода про правила колективної праці, взаємозв’язок проекту з позашкільним побутом, центральне місце проектної роботи (Петерсен П./ Petersen P. (1884) Комплексний урок (Gesamtunterricht) (Отто Б. (1859 – 1933 рр.)/ Otto B.) – урок, який включає в себе кілька уроків, в ході яких може брати участь вся школа, при цьому вчитель виконує функцію координатора-модератора. Це дозволяє організувати пізнавальне спілкування між учнями, задовольнити їх інтереси, пом’якшити сумніви. При правильній методиці організації така форма роботи несе в собі важливу освітню функцію.

Велике значення в формуванні навичок здобуття компетентності в діяльності для екологічної освіти мали концепція трудової школи Георга Кершенштайнера (Kerschensteiner G. (1854 – 1932 рр.); концепція соціальної трудової школи Фрітца Карсена (Karsen F. (1885 – 1951 рр.); методика ситуаційного підходу по Отто Хаазе (Haase O. (1893 – 1961 рр.); методика проектного заняття: принцип цілісності мислення і діяльності по Адольфу Райнхвальду (1898 – 1944 рр.).

Метод проектів базується на американському досвіді педагогіки прагматизму, що отримав свій розвиток в США в другій половині XIX поч. XX століть. Представниками даного напрямку являються Джон Дьюї (Dewey D. (1859 – 1952) і В.Х. Кілпатрик (Kilpatrick W.H. (1871 – 1965 рр.). Їх ідеї ґрунтуються на прагматичному і демократичному підходах при навчанні школярів, де знання отримують через специфічні умови організації діяльності. По словам Кілпатрика: “педагогічний проект – це направлена від усього серця бажана діяльність”.

Німецьких педагогів об’єднує їх прагнення до оновлення старої шкільної системи, подолання її критичних тенденцій, які виражаються в недостатньому урахуванні потреб особистості і односторонності когнітивного навчання, а також відокремленістю від життя.

В 1960 – 1970-і рр. в системі викладання ряду європейських шкіл стало характерно вводити інноваційні методи і форми роботи, які були направлені на поєднання розумової та фізичної праці; подолання границі між закладами; введення колективної діяльності та ін. При цьому проектному методу відводять центральне місце, так як його розуміли як дієву програму проти “закам’янілих” закладів і навчальних програм. Він представляв символ надії в демократизації школи, символ справедливості. Він дозволяв бачити

МЕТОД ПРОЕКТІВ ЯК ОДИН З ЕЛЕМЕНТІВ ОПТИМІЗАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ В ШКОЛАХ НІМЕЧЧИНИ

користь викладання для подальшого життя учнів. Не дивно, що проекти на початковому етапі були, як правило, направлені на обговорення соціально-суспільних питань [2, 47 – 48].

Проект в 1960 – 1970-і рр. в Європі розглядався як інструмент демократії, який давав можливість урахування і об'єднання різних пропозицій учнів, участі в діяльності і вільне виказування своєї думки.

Німецький вчений Карл Фрай на початку 80-х р., на основі особистого досвіду роботи та оприлюднення результатів роботи педагогів в сфері проектно-орієнтованих форм навчання школярів, розвинув теорію проектного методу і дав його обґрунтування. Він вважає, що в школі необхідно застосовувати проектний метод, так як по-перше, саме проектний метод представляється нам як вдалий підхід в виконанні школою свого призначення – зробити свій внесок в розвиток індивідуума та суспільства, в формуванні індивідуальної відповідальності при вирішенні завдань повсякденного життя; по-друге, проектний метод допомагає нам здолати існуючі історичні протиріччя між навколишнім середовищем та школою, прокласти мости зі школи в реальне життя. Цьому може сприяти проектний метод за допомогою його наступних властивостей:

а) сприяє співпраці, беручи до уваги інтереси інших, організовує спільну працю в умовах конкуренції;

б) охоплює когнітивну, моторну і афективну сфери в формуванні особистості (згідно принципу Песталоцці “Розумом, серцем, руками”;

в) направлений на оптимальний розвиток особистих здібностей школярів, враховує їх особисті потреби, дає короткострокову та середньострокову мотивацію для досягнення спільних цілей;

г) зв'язує шкільну і позашкільну сфери навчання;

д) може стати союзом між окремими предметами;

е) сприяє постійному внутрішньому оновленню школи, враховуючи актуальні проблеми та потреби [2, 58].

Проектний метод по Фраю – це відкрита форма навчання, з особливим врахуванням місцевих умов і інтересів учасників. Тому не можливо дати йому чітке єдине визначення [2, 17]. Інновації періоду 1960 – 1970-х рр. Охоплюють ряд європейських країн і проявились в різних сферах освіти: в Італії – створення школи Нова; в Великобританії – розробка нових куррікулумів; Швейцарії – реформування в підготовці вчителів;

Бельгії – інтеграція загальної та професійної освіти. В Німеччині інноваційний процес проявився в реформуванні викладання предметів природничо-наукового циклу, системи навчання в вищих навчальних закладах і при навчанні старшокласників [2, 47].

Суть реалізації проектного методу полягає не в строгому слідуванні послідовності етапів реалізації проекту, а в якості виконання методики роботи [2, 21].

Представники сучасної теорії проектного методу виступають проти того, щоб на початковому етапі проектної роботи була чітко окреслена кінцева ціль проекту. При цьому вчитель виконує керуючу і направляючу роль. Тоді школярі не вчать оцінювати те, що вони можуть встигнути зробити самостійно. Вони не засвоюють навички вмінь домовитись про кооперативну співпрацю з реалізації проекту. Якщо раніше вже були очевидні кінцеві цілі проекту, то школярі не зможуть навчитися справлятися з невизначеними та неясними ситуаціями повсякденного життя. На першому етапі проектної роботи важливо, щоб школярі вчилися засвоювати навички самодіяльної роботи, вміння справлятися зі складними ситуаціями. Таким чином, це дозволяє школярам засвоїти певні кваліфікації не ізольовано, а цілісно, в інтеграції з природнім навколишнім середовищем.

В залежності від типу проекту, дані фази можуть накладатися одна на другу. Виділяють три типа проекту в залежності від тривалості і широти теми: мініпроекти, середні проекти і максипроекти.

Мініпроекти займають від 2 до 6 навчальних години. Зазвичай проводяться під час об'єднаних уроків або як самостійна робота в позаурочний час. Дані проекти містять 2 – 3 компонента і відповідають методу проектно подібного навчання (projektartigen Lernen).

Тривалість середніх проектів 1 – 2 дні, можливо і 1 тиждень чи 40 годин (одна навчальна чверть в школі). Ця форма дуже розповсюджена в школах і університетах в сфері загальної освіти дорослих.

Максипроекти, зазвичай, тривають мінімум 1 тиждень (проектний тиждень), часто декілька років при участі груп чи закладів, з широким залученням суспільства. Дуже важливо враховувати, що проектний метод не завжди придатний для шкільних умов. Не виходить робота по проектному методу якщо:

а) учні повинні згідно чітким запитам навчальної програми чи вибраному вчителем методичному підходу засвоїти раніше визначенні знання;

МЕТОД ПРОЕКТІВ ЯК ОДИН З ЕЛЕМЕНТІВ ОПТИМІЗАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ В ШКОЛАХ НІМЕЧЧИНИ

б) через дефіцит часу вчитель підганяє учнів досягти конкретно-поставлених ним завдань;

в) пропонується освоєні знання, негайно після завершення процесу навчання, перевірити і використовувати, а не через деякий час.

Сьогодні ще не відомо як довго діє ефект від заняття, через це К. Фрай вважає, що тільки після певного часу знання повинні закріпитися і запам'ятовуватися. Якщо учень засвоїв знання швидко, то він дуже швидко ці знання і втратить [2, 208].

Таким чином, проектний метод не придатний для швидкого засвоєння раніше даних об'єктів (математичних формул, географічних назв, термінології). Саме проектний метод не придатний для виконання певних кінцевих цілей, де не має ніякого креативного вибору, де потрібно вирішувати задачі, використовуючи певні математичні прийоми.

Також проектний метод не придатний для досить обмежених завдань і цілей навчання, якщо ціль завдання вже раніше визначена, при відсутності відкритості чи при обмеженості в часі. Прихильники проектного методу не рекомендують будувати навчальний процес в школі чи університеті лише на основі даного методу. Комбінування форм традиційного і нетрадиційного навчання може компенсувати кращим чином певні обмеження, при вжитті кожного методу.

Екологічна освіта школярів здійснюється в межах традиційної шкільної системи в певній ступені всіма вчителями і на всіх ступенях навчання. Так як екологічна освіта в Німеччині здійснюється як міжпредметний принцип навчання, то проектно-орієнтована робота стала основою для відбору і структурування змісту екологічної освіти і його практичної реалізації.

В основу організації екологічної освіти школярів по проектному методу входять вісім критеріїв (по Хеннінгу):

1) Самовизначення: навчальний процес повинен бути орієнтований на інтереси учнів. Основним положенням вивчення в колективі повинен стати критичний розгляд і згода в виборі тем, змісту, цілей, форм роботи, правил обговорення і оцінці результатів;

2) Орієнтація на накопичення досвіду: при виборі тем, змісту і цілей уроку необхідно орієнтуватися на інтереси і досвід учнів в повсякденному житті, суспільство і навколишнє середовище, на перспективи майбутньої професійної діяльності;

3) Єдність теорії і практики: вивчення об'єднує наукову теорію і суспільну практику. Розподіл школи і навколишнього середовища повинно бути подолане;

4) Проблемно-орієнтоване вивчення, що

розширює конфлікти навчання: теми і зміст орієнтовані на реальні проблеми, що містять наукові та суспільні конфлікти, проекти повинні бути відкритими до реальності;

5) Орієнтація на учня і дослідницький підхід вивчення. Під вивченням розуміється активна та усвідомлена діяльність. Вчитель в ролі інформатора, консультанта, координатора і на рівні з другими повноправний учасник;

6) Орієнтація на практичну діяльність: орієнтація на готовий продукт в процесі виконаної роботи дозволяє роз'яснити учням, що вивчення може визначити зміни в навколишньому середовищі;

7) Вивчення в групах: колективна форма вивчення учнів і вчителя, яка дозволяє ефективно використовувати додаткові можливості;

8) Міждисциплінарність як підхід до розширення проблеми. Вивчати, виходячи з цілісності реального світу, не розділені на предметні області [3, 103 – 104].

Форми організації проектною роботи в школі можуть бути наступними:

- Проектний тиждень, наприклад, к кінці кожного півріччя;

- Об'єднання предметів згідно змісту чи організаційно для сумісного проведення проекту;

- Клубна робота в межах предмету за вибором. Визначення теми, профілю роботи, створення робочих груп тривалої дії, на міжпредметній основі і надання їм статусу клубної роботи [3, 106].

Елементи методу проектів успішно вводили в наступні форми навчання школярів: проектні уроки (два подвоєних уроки); проектний модуль (шість подвоєних уроки); проектний курс (предмет за вибором на протязі року); літній екологічний табір (позашкільний, заміський).

Але є наступні необхідні дидактичні вимоги до організації проектною роботи в школах Німеччини:

а) ретельно планувати проведення проекту як зі сторони вчителя, так і зі сторони учнів;

б) будувати вивчення і пошук шляхів вирішення проблеми на міжпредметній основі;

в) додатково готувати вчителів до роботи за методом проектів.

Ми дійшли висновку, що реалізація методу проектів в чистому вигляді в традиційній школі неможлива. Але введення елементів проектного методу реальне і необхідне на всіх ступенях навчання в школі. В ФРН проектно-орієнтоване навчання успішно застосовується в початковій школі в ході невеликих проектів чи проектних уроків. А на старшій ступені навчання в межах предметів за вибором використовується метод проектів.

ФЕНОМЕН “КУЛЬТУРА ОСОБИСТІСНОГО САМОСТВЕРДЖЕННЯ”: СУТНІСТЬ ТА ЗМІСТ

Для реалізації в шкільних умовах проектно-орієнтованого навчання чи метода проектів необхідні зміни в шкільному розкладі і навчальному плані, відведення більше часу, простору і можливостей для експериментування. В школі повинно бути виділено постійне місце (стіна, куточок, приміщення) для висвітлення проектної роботи. Важливо створити постійну комісію по координації проектів, яка відповідає за планування, зміст і проведення проектних тижнів. Робота за методом проектів сприяє інтеграції роботи школи, педагогічного ВНЗ і закладів додаткової освіти.

Висновки. Отже, проектний метод в школі буде мати велике розповсюдження, якщо:

По-перше, буде виділено в навчальному плані школи більше часу, простору і можливостей для експериментування в ході проектних уроків.

По-друге, суттєво полегшить роботу створення міського інформаційного центру по проектній роботі, чи проектне бюро, які допомагають в встановленні контактів, підтримують ініціативи (подібні моделі були апробовані в містах Мюнстері і Нюрнберзі).

По третє, доцільне створення фонду підтримки

проектів. Він може бути створений при підтримці міських закладів, інститутів і сприяти тісній кооперації між школою і містом. Це дає змогу школярам не просто отримувати кошти на “проектні ігри”, а заробити їх ході відстоювання важливості даного проекту для міста і його виконання [1, 114].

1. Emer E. *Was unsere Wiese erzöhlt. Projektunterricht im 1./2. Jahrgang der Grundschule // Pädagogische Welt.* – 1991. – № 1. – S. 3 – 5.

2. Frey K. *Die Projektmethode. Der Weg zum bildenden Tun.* Beltz Verlag. Weinheim und Basel. 7. Auflage 1996. – 268 s.

3. Hartmann E.-M., Rьhaak H. *Projekte im Unterricht.* / Friedrich G., Isensee W., Strobl G. (Hg.): *Praxis der Umweilbildung: Neue Ansätze für die Sekundarstufe II.* Bd. 1. – Bielefeld: Druckerei Bechauf, 1994. – 304 s. – S. 101 – 108.

4. Herrmann E., Reichenbach R., Rupprecht E. *Der Modellversuch “Okologie / Umweltschutz” an der Theodor Heuss-Schule in Baunatal. / Bundeszentrale für politische Bildung (Hg.): Umweltschutz als fachübergreifendes Curriculum. Schriftenreihe der Bundeszentrale für politische Bildung, Heft 99.* Bonn: Kollen Druck und Verlagsgesellschaft mbH, 1974. – 175 s. – S. 100 – 132.

Стаття надійшла до редакції 22.11.2011

УДК 37.03:008

**Ольга Безкоровайна, доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри теорії і методики виховання
Рівненського державного гуманітарного університету**

ФЕНОМЕН “КУЛЬТУРА ОСОБИСТІСНОГО САМОСТВЕРДЖЕННЯ”: СУТНІСТЬ ТА ЗМІСТ

У статті розкрито теоретичні положення щодо сутності та змісту поняття “культура особистісного самоствердження”, філософські підходи з даної проблеми, схарактеризовано деякі особливості лінгвістичного аналізу досліджуваного явища.

Ключові слова: культура, особистість, самоствердження, лінгвістичний аналіз.

Літ. 12.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень і публікацій.
Проблема культури особистісного самоствердження – одна з усталених проблем людського життя, основний зміст якої становлять питання, як людині знайти себе, зреалізуватися, довести свою значущість собі та іншим людям. Людина завжди була одержима пошуком смислу життя і розуміння того, з чого складається її щоденне існування. Розібратися у всьому, об’єднати елементи соціального та індивідуального досвіду, творчо вилучити з нього моменти, які сприяють самоствердженню, – це галузь

постійної потреби особистості [12, 6]. Без самоствердження – як прагнення, як процесу і як результату – немає і не може бути особистості. Якщо скористатися відомим зображенням особистості у вигляді індивідуального, унікального, виняткового мікрокосмосу, то завдання самоствердження й полягає в конституванні цієї унікальності, а також в її усвідомленні особистістю і доведенні до свідомості інших людей [10, 73]. З цього приводу М. Бердяєв зазначав: “Я прагнув не ізоляції своєї особистості, не її замкнення в собі і не самоствердження, а розмикання в універсум, наповнення універсальним змістом” [4, 286].